



## FANGELSISMÁLASTOFNUN RÍKISINS

**Fjárlaganefnd Alþingis**  
**Austurstræti 8 – 10,**  
**150 Reykjavík**

Reykjavík, 7. október 2026

### **Efni: Umsögn Fangelsismálastofnunar ríkisins um frumvarp til fjárlaga árið 2027**

Á undanförunum árum hafa verkefni Fangelsismálastofnunar aukist til mikilla muna. Má nefna ýmsar skýringar á því en m.a. hefur aukin áhersla stjórnvalda á aðgerðir gegn skipulagðri brotastarfsemi, kynbundnu ofbeldi, aukin greiningargeta á landamærum og ýmislegt fleira orðið til þess refsingar hafa bæði þyngst og þeim fjölgað. Þetta hefur haft það í för með sér að dæmd fangelsisár hafa farið úr 288 árum og 2 mánuðum árið 2017, í 552 ár og 6 mánuði árið 2025 og 609 ár og 6 mánuðir fyrstu níu mánuði þessa árs. Þetta samsvarar um 111,5% aukningu í dæmdum fangelsisárum á tímabilinu frá 2017 til dagsins í dag.

Þá má nefna að hlutfall fanga í gæsluvarðhaldi hefur náð nýjum hæðum síðustu misseri en að meðaltali hafa á sjöunda tug fanga á degi hverjum verið í gæsluvarðhaldi það sem af er ári (af u.þ.b. 175 rýmum). Eðli málsins samkvæmt fækkar þá þeim rýmum sem stofnunin hefur til ráðstöfunar til afplánunar refsinga. Í dag eru tæplega 700 manns á boðunarlista og fyrirséð er að einhver hluti refsinga muni fynast verði ekkert að gert.

Þetta hefur gert það að verkum að nýting fangelsanna hefur verið talsvert meiri en gert hefur verið ráð fyrir í rekstraráætlunum síðustu ár. Í rekstraráætlun var gert ráð fyrir 80% nýtingu í öllum fangelsunum en raunnýting það sem af er þessu ári hefur verið á bilinu 98-100%. Rétt er að taka fram að full nýting fangelsa frá faglegu sjónarhorni og út frá öryggissjónarmiðum er í grófum dráttum hátt í 100% í opnum fangelsum, u.þ.b. 90% á Litla-Hrauni og um 80% á Hólmsheiði.

Þessu til viðbótar má nefna að hlutfall erlendra ríkisborgara í fangelsum er núna um 70% en það kallar á nokkra umsýslu, s.s. vegna túlkajónustu og erlendra samskipta. Þá hefur fjöldi fanga með sértækan vanda enn fremur aukist sem hefur kallað á aukna mönnun, á stundum jafnvel 2 fangaverði aukalega fyrir einstaka fanga en þetta hefur verið leyst með útköllum sem ekki var gert ráð fyrir í rekstrinum.

Loks má nefna í þessu sambandi stöðu kvenna í fangelsum landsins. Hlutfall þeirra hefur aldrei verið hærra, hvort sem horft er til afplánunar eða gæsluvarðhalds. Um 75% kvenfanga eru af erlendum uppruna og þjóðerni þeirra af fjölbreyttum toga. Þetta setur fangelsiskerfið í þrönga stöðu og erfitt er um vik að veita þessum viðkvæma hópi fullnægjandi aðbúnað og þjónustu. Án þess að unnt sé að festa hendi á nákvæmar fjárhæðir er um mikla áskorun að ræða á marga vegu.

Rekstrarumhverfi stofnunarinnar hefur á sama tíma verið afar þungt og það liggur fyrir að fjárveitingar til stofnunarinnar hafa ekki aukist til samræmis við aukin verkefni. Hefur það haft í för með sér að vandi hefur safnast upp, bæði í formi lengri boðunarlista en líka í því sem best er lýst sem innviðaskuld. Þannig hefur stofnunin um áraraðir forgangsraðað í þágu lögbundinna

verkefna en viðgerðir á húsnæði, uppfærsla tæknibúnaðar o.fl. hefur setið á hakanum. Nú er svo komið að ekki er unnt að fresta tilteknum verkefnum lengur, t.a.m. uppfærslum á kallkerfum, öryggismyndavélum o.fl., enda rík öryggissjónarmið sem búa þar að baki.

Fjárveitingarvaldið hefur sýnt stöðu stofnunarinnar skilning og á síðasta fjárlagaári voru fjárveitingar til fangelsismála auknar um 260 milljónir. Þeim fjármunum var ráðstafað til að mæta kostnaði vegna stofnanasamninga við fangaverði sem hafði ekki verið endurskoðaður síðan á árinu 2017.

Fangelsismálastofnun lýsir yfir mikilli ánægju með áform stjórnvalda um byggingu nýs fangelsis að Stóra-Hrauni sem á að verða að fullu tilbúið með 128 rýmum árið 2034 og fyrirhugaða fjölgun rýma við fangelsið Sogni en þar á að fjölga um 14 rými strax á næsta ári. Stofnunin lýsir enn fremur yfir ánægju með lagabreytingar, tímabundnar sem og varanlegar, sem gerðar hafa verið til að bregðast við þeim uppsafnaða vanda sem til staðar er í fangelsiskerfinu á Íslandi og hér hefur verið lýst. Þær aðgerðir hafa nú þegar skilað árangri og munu halda áfram að gera það á gildistíma laganna. Þó liggur fyrir að þau úrræði sem stofnunin hefur yfir að ráða – einkum þau u.þ.b. 175 fangapláss sem eru fyrir hendi í fangelsum á Íslandi – duga ekki til að mæta þeirri stöðu sem nú er uppi.

Af þessu tilefni er rétt að árétta að innan stofnunarinnar, í nánú samstarfi við dómsmálaráðuneytið, er nú unnið að því af öllum mætti að leita leiða til að hagræða í rekstri og grípa til allra þeirra sparnaðarráðstafana sem hægt er án þess að það bitni á þjónustu við skjólstæðinga stofnunarinnar eða dragi úr nýtingu. Jafnframt er yfirstandandi vinna við að skoða tillögur að mótun fullnustukerfisins með fagleg og fjárhagsleg sjónarmið að leiðarljósi.

Í þessu ljósi telur Fangelsismálastofnun sér bæði rétt og skylt að benda á að þær fjárveitingar sem stofnuninni eru markaðar í fjárlögum munu ekki duga til að reka fangelsiskerfið á fullum afköstum á árinu 2027. Óhjákvæmilegt verður að draga verulega úr nýtingu sem mun eðli málsins samkvæmt hafa verulegar afleiðingar fyrir getu stofnunarinnar til að rækja sitt lögbundna hlutverk og tryggja örugga afplánun fangelsisrefsinga, samfélagsþjónustu, eftirlit með reynslulausnum o.m.fl. Ekki er unnt að horfa fram hjá þeirri staðreynd að boðunarlisti heldur áfram að lengjast og þörfin fyrir fangelsisrými er langtum meiri en framboð.

Að mati Fangelsismálastofnunar er því óhjákvæmilegt að óska eftir því við fjárlaganefnd að fjárveitingar til stofnunarinnar í fjárlögum fyrir árið 2027 verði auknar um 280 m.kr. Í ljósi þeirra hagræðingaaðgerða sem þegar hefur verið gripið til og eru áætlaðar á næstunni er það mat stofnunarinnar að sú upphæð muni duga til að unnt sé að tryggja að þau rými sem til staðar eru í fangelsiskerfinu verði nýtt að fullu með faglegum og öruggum hætti. Er þetta órjúfanlegur þáttur í því að þær mikilvægu aðgerðir sem stjórnvöld hafa nú þegar gripið til í því skyni að stemma stigu við ýmis konar brotastarfsemi þjóni tilgangi sínum.

Að lokum óskar Fangelsismálastofnun eftir því að fá að koma á fund fjárlaganefndar til að fara betur yfir stöðu fangelsiskerfisins.

Ragna Bjarnadóttir  
Forstjóri Fangelsismálastofnunar

